

Etnik Durum ve Irk

Anthony Giddens

Bugün dünyanın pek çok bölgesinde, farklı kültür ve ırk grupları arasında gerçekleşen, bunlardan bir bölümünün yoğun kin duyguları ile kanlı çatışmalara kadar gittiği çatışmalar sözkonusudur. Böyle kökenlere dayanan kanlı savaşlar, başka bölgelerin yanı sıra, Bosna-Hersek gibi (eski Yugoslavya'da), Etiyopya (Afrika'da) ve Gürcistan'da (eski Sovyetler Birliği içinde) gerçekleşmiştir.

Aynı zamanda, ya bu tür çatışmalardan ya da daha iyi bir yaşam umuduyla yoksulluktan kaçmaya çalışan mülteci ve göçmen dalgaları, dünyanın farklı bölgeleri arasında, durmaksızın hareket etmektedir. Bu insanlar yeni bir ülkeye geldiklerinde çokluk, yalnızca, kendileri de birkaç kuşak önce göçmen olan insanlardan kötü davranış görmektedirler.

Bu durum, örneğin, ABD'ye gelen pek çok insan için geçerlidir. ABD, kültürel bakımdan dünyadaki en karışık ülkedir. Bu bir göçmen toplumdur: Başlangıçtaki nüfus, Amerikan kızılderiileri, bugün ABD toplam nüfusunun yalnızca %1'lik bir bölümünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte, İngiltere ve Avrupa da hızla ABD kadar kültürel bakımdan karışık duruma gelmektedir. Kuşkusuz, Kuzey Amerika'ya ilk göç edenler Avrupalılardı; bunlar çok yakın zamanlara kadar ABD ve Kanada'ya göç edenlerin çoğunluğunu oluşturmaktaydı. Bugün, Batı Avrupa'nın kendisine yapılan, yasal ya da yasadışı yeni göç dalgaları söz konusudur. Göçmenler, Doğu Avrupa'dan, Afrika'dan, Yakın Doğu'dan ve Asya'dan gelmektedirler. ABD'nin göç sonucu karşı karşıya geldiği pek çok ikilem, çatışma ve gerilim – yararlar ile fırsatların yanı sıra – artık Avrupa'da yaşanmaktadır.

Avrupa, etnik bakımdan, eskiden hiç olmadığı kadar heterojen bir hale gelmektedir.

Etnik Durum

Etnik durum, belirli bir insan topluluğunu ötekilerden ayıran kültürel pratiklerle bakış açılarına göndermede bulunmaktadır. Etnik grupların üyeleri, kendilerini toplumdaki öteki gruplardan kültürel bakımdan ayrı görürler; buna karşılık toplumun diğer üyelerinin onlara bakışı da aynıdır. Etnik grupların birbirinden ayırt edilmesini sağlayan farklı özellikler olmakla birlikte, bunların en yaygın olanları, dil, tarih ya da atalar (gerçek ya da düşsel), din ve giyim, takı farklılıklarıdır. Etnik farklılıklar bütünüyle öğrenilmiş niteliktedir; kimi grupların ne kadar sık 'yönetilmek için doğmuş' ya da 'uyuşuk', 'geri zekalı' vs. diye görüldüklerini anımsayana kadar açıkça ortada görünen bir nokta.

Azınlık Grupları

Azınlık grupları (ya da etnik azınlıklar) sosyolojide yaygın olarak kullanılır ve sayısal bir ayırmadan da daha fazlasını ifade eder. İstatistiksel anlamda, iki metrenin üzerindeki ya da yüz kilodan ağır insanlar gibi pek çok azınlık bulunmaktaysa da, bunlar sosyoloji bakımından azınlık sayılmaz. Sosyolojide, bir azınlık grubun üyeleri, nüfusun çoğunluğuna göre dezavantajlıdır ve bir grup dayanışmasına, birbirlerine ait olma duygusuna sahiptirler. Önyargı ve ayrımcılıkla karşılaşma deneyimi genellikle, ortak bağlılık ve çıkar durumlarını güçlendirmektedir.

Azınlık gruplarının üyeleri kendilerini sık sık, çoğunluktan aynı insanlar diye görülürler. Azınlık grupları genellikle fiziksel ve toplumsal olarak toplumun genelinden yansıtılmışlardır. Bunlar belirli semtlerde, ülkedeki belirli kentlerde ya da bölgelerde yoğunlaşma eğilimi gösterirler. Çoğunluğa dahil olanlarla azınlık grubunun üyeleri ya da değişik azınlık grupları arasındaki evlilikler oldukça azdır. Azınlıklar içindeki insanlar kimi zaman, kendi kültürel kimliklerini canlı tutmak için endogamiyi (grup içindeki evlilik) özendirirler.

Çoğu azınlık, hem etnik hem de fiziksel olarak nüfusun geri kalanından ayrıdır. Bu durum, örneğin, İngiltere'deki Batı Hint ve Asya kökenliler için; ABD'deki Afrikalı Amerikalılar, Çinliler ya da öteki gruplar için geçerlidir. Deri rengi gibi fiziksel farklılıklar yaygın olarak ırk farklılıkları diye adlandırılır. Etnik ayrımlar ender olarak yansızdır; bunlar genellikle servet ve güç eşitsizliklerinin yanı sıra gruplar arasındaki karşıtlıklarla eşleşmektedir. Etnik gruplarda söz konusu olan gerilimler arasında, ırka dayananlar özellikle yaygındır.

İrk ve Biyoloji

Çoğu insan, yanlış bir biçimde, insanların kolayca biyolojik bakımdan farklı ırklara ayrılabilmesine inanır. Bu durum, araştırmacıların dünyadaki insanları ırklara göre sınıflama yönündeki sayısız çabaları dikkate alındığında pek şaşırtıcı değildir. Kimi yazarlar dört ya da beş, kimileri de üç düzenie kadar temel ırk ayırt etmişlerdir. Ne ki, bu sınıflamaların işe yararlılığını ortadan kaldıracak çok fazla istisna bulunmaktadır.

Örneğin, yaygın olarak kullanılan bir tip, siyah ırktır; bunun koyu renkli derileri, kıvrıkcık siyah saçları ve öteki başka belirgin nitelikleri olan, insanlardan oluştuğu varsayılır. Yine de Avustralya'nın ilk yerlileri, Aborjinler, derileri koyu renk olsa da, dalgalı, kimi zamanda sarı saçlıdırlar. Çok sayıdaki başka örnek, yalın herhangi bir sınıflama yapılmasını engellemektedir. Açık seçik, 'ırklar yoktur; yalnızca insanlar arasındaki fiziksel türden farklılıklar, farklı toplumsal ya da kültürel grupların birbirleriyle biraraya gelme derecelerine bağlı olan nüfusun karışmasıyla ortaya çıkarlar. İnsan nüfus grupları bir süreklilik gösterir. Nüfus içindeki, görünür fiziksel özellik farklılıkları, bunlar arasındaki çeşitlilik kadar fazladır. Bu olgular yüzünden pek çok biyolog, antropolog ve sosyolog, ırk kavramının tümünden bırakılması gerektiğine inanmaktadır.

İnsanlar arasında açık fiziksel farklılıklar vardır ve bunların bir bölümü de kalıt yoluyla edinilir. Ancak neden kimi farklılıkların toplumsal ayrımcılık ve önyargı yaratırken, ötekilerin bunu yaratmadığı sorusunun biyolojiyle hiçbir ilişkisi yoktur. Dolayısıyla, ırk farklılıklarının, bir topluluk ya da toplumun üyeleri tarafından toplumsal olarak önemli diye düşündükleri fiziksel farklılıklar olarak anlaşılması gerekmektedir. Örneğin, der, rengindeki farklılıklar önemli diye görülürken, saç rengindeki farklılıklar böyle görülmez. İRKÇILIK, toplumsal olarak önemli fiziksel ayrımlara dayanan bir önyargıdır. Bir ırkçı, kimi bireylerin bu ırk farklılıkları sonucunda ötekilerden üstün ya da aşağıda olduğuna inanan bir kişidir.

Önyargı ve Ayrımcılık

İrk kavramı çağcı bir kavram olmakla birlikte, önyargı ve ayrımcılık insanlık tarihine çok yaygın olmuştur; ilk olarak, bunlar arasında bir ayırım yapmamız gerekiyor. ÖNYARGI, bir grubun üyelerinin bir başka gruba karşı benimsedikleri düşünce ya da tutumlara göndermede bulunur. Önyargılı bir insanın

devraldığı görüşler, doğrudan kanıt yerine söylentiye dayanır ve yeni bilginin ortaya çıkışıyla bile kolay kolay değişmezler. İnsanlar kendilerini özdeşleştirdikleri gruplara olumlu, ötekilere karşı ise olumsuz önyargılar besleyebilir. Belirli bir gruba karşı önyargı besleyen birisi, bu gruba tarafsız yaklaşamaz.

AYRIMCILIK, öteki gruba karşı gerçekleşen davranışa göndermede bulunmaktadır. Ayrımcılık, başkalarına açık olan fırsatların bir grubun üyelerine kapatılması etkinliklerinde görülebilir; bir siyah İngiliz'e, beyaz bir kişiye açık olan bir işin verilmemesi uygulamasında olduğu gibi. Önyargı çokluk ayrımcılığın temeli ise de, ikisi birbirinden ayrı varolabilir. İnsanların davranışlarına yansımayan önyargıları olabilir. Aynı derecede önemli bir nokta da, ayrımcılığın doğrudan önyargıdan kaynaklanmasının gerekmediğidir. Örneğin, ev almak isteyen beyazlar çoğunlukla siyahların yaşadığı semtlerden ev almakta isteksiz olabilir; buralarda yaşayanlara karşı duydukları düşmanlıktan değil, evlerinin değerinin düşeceğinden korktukları için. Bu örnekte, önyargılı tutumlar, dolaylı da olsa ayrımcılığı etkilemektedir.

Klişe Düşünceler ve Günah Keçileri

Önyargı esas olarak, sabit ve esnek olmayan kategorilerle düşünme anlamına gelen klişelerle düşünme yoluyla etki göstermektedir. Klişeler yaratma çokluk, düşmanlık ya da kızgınlık duygularının, bu duyguların gerçek kaynağı olmayan nesnelere yöneltildiği ruhsal saptırma mekanizmasıdır. İnsanlar karşıtlıklarını, 'günah keçilerine', kendi suçları olmayan şeyler yüzünden suçlanan insanlara yöneltirler. 'Günah keçisi' terimi, her yıl bütün günahlarını, daha sonra kıra salıverilecekleri bir keçiye yüklemeye ayınen eski İbranilere dayanmaktadır. Günah keçisi yaratmak, durumları kötü olan iki etnik grubun birbirleriyle ekonomik çıkarlar için rekabet ettiği durumlarda yaygındır. Örneğin, siyahlara karşı ırkçı saldırılarında bulunanların çokluk, ekonomik durumları onlarınkine benzerdir. Bu insanlar siyahları, gerçek kökenleri başka yerde olan dertleri yüzünden suçlarlar.

Günah keçisi yaratmak, çokluk yansıtmayı, kişinin kendi istek ya da özelliklerini bilinçsiz bir biçimde başkalarına atfetmesini içerir. Burada cinsellik söz konusu olabilir. Araştırmalar sürekli olarak, çoğunluk grubunun üyeleri bir azınlığa şiddet uyguladıklarında ve onu cinsel olarak sömürdüklerinde, bu cinsel şiddet özelliklerini azınlık grubunun kendisinin taşıdığına inanma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Örneğin, eskiden Amerika'nın Güney eyaletlerinde beyazların, Afrikalı, Amerikalı erkeklerin şehbet düşkününü olduklarına inanmaları, olasılıkla kendi cinsel sorunlarından kaynaklanmaktadır, çünkü beyaz kadınlara cinsel bakımdan ulaşmak, yasanın biçimsel yapısı gereği yasaktı. Benzer biçimde, Güney Afrika'da ki, siyah erkeklerin cinsel bakımdan özellikle güçlü oldukları siyah kadınların ise şehvetli oldukları inancı, beyazlar arasında çok yaygındı. Siyah erkeklerin cinsel bakımdan beyaz kadınlar için çok tehlikeli olduğu düşünülmekteydi – gerçekte ise, cinsel temasların hemen hemen hepsi, beyaz erkekler tarafından siyah kadınlara yöneltilmekteydi.

İrkmerkezcilik, Grup Kapanması ve Kaynak Dağıtımı

Genel bir düzeyde, etnik çatışmalarda söz konusu olan sosyolojik kavramlar, İrkmerkezcilik, grup kapanması ve kaynak dağıtımı kavramlarıdır. İrkmerkezcilik –dışarıdakiler hakkında beslenen kuşkuyla birlikte, başkalarını kişinin kendi kültürüne dayanarak değerlendirmesi- daha önce karşılaştığımız bir kavramdır. Hemen hemen bütün kültürler bir ölçüye kadar ırkmerkezcidir; ırkmerkezciliğin klişelerle düşünme eğilimleriyle birleştiklerini görmek de kolaydır. Dışarıdakilerin, yabancıları barbarlar ya da ahlaki ve zihinsel bakımdan aşağıda oldukları düşünülür. Bu, örneğin, çoğu uygarlığın daha küçük

kültürlere nasıl baktığını ve bu tutumun tarihteki sayısız etnik çatışmalara nasıl yol açtığını açıklamaktadır.

İrkmerkezcilik ve grup kapanması, genellikle elele gider. ‘Kapanma’, grupların kendilerini ötekilerden ayıran sınırları koruma sürecine göndermede bulunmaktadır. Bu sınırlar, bir etnik grubu bir başkasından ayıran farklılıkları keskinleştiren dışlama aygıtları aracılığıyla oluşturulmaktadır. Bu tür aygıtlar arasında, gruplar arasındaki evlilikleri sınırlamak ya da yasaklamak, toplumsal ya da ticaret gibi ekonomik ilişkilere sınırlamalar getirmek ve grupların fiziksel olarak birbirlerinden ayrılması (etnik gettolarda olduğu gibi) yer almaktadır. ABD’deki Afrikalı Amerikalılar, bu üç dışlama aygıtıyla da karşılaşmışlardır: Kimi eyaletlerde ırklar arasındaki evlilikler yasaklanmıştır; Güneyde ekonomik ve sosyal ayrımlar yasayla belirlenmiştir. Ayrılmış siyah gettolarda da çoğu büyük kentte hala varlıklarını sürdürmektedir.

Kimi zaman eşit güçte olan gruplar karşılıklı olarak kapanma sınırlarını belirlerler: Bu grupların üyeleri birbirlerinden uzak dururlar; ancak hiçbir grup ötekine baskın çıkamaz. Bununla birlikte daha yaygın bir uygulama, bir etnik grubun öteki üzerinde gücü elinde tutmasıdır. Bu koşullarda, grup kapanması, servet ve maddi malların bölüşümündeki eşitsizlikleri kurumlaştıran kaynak dağıtımını ile çakışır.

Etnik gruplar arasındaki en yoğun çalışmalardan bir bölümü, bunlar arasındaki kapanma sınırları çevresinde kümelenir; bunun nedeni bu sınırların tam olarak servet, güç ya da toplumsal konum eşitsizliklerini göstermesidir. Etnik grup kapanması kavramı, insan topluluklarını birbirlerinden ayıran, hem çarpıcı hem de daha üstü kapalı nitelikteki farklılıkları anlamamıza yardımcı olmaktadır –insanların yalnızca neden vurulduklarını, linç edildiklerini, dövüldüklerini ya da taciz edildiklerini anlamakta değil, neden iş bulamadıklarını, iyi bir eğitim göremediklerini ya da yaşayacak iyi bir yer edinemediklerini de anlamamızı sağlayabilir. Güç, servet ve toplumsal statü, kıt kaynaklardır –kimi gruplar bunlara ötekilerden daha çok sahiptirler. Kendi üstün konumlarını sürdürebilmek için ayrıcalıklı gruplar kimi zaman ötekilere karşı şiddete başvurabilir. Benzer biçimde, ayrıcalıkları az olan gruplar da, kendi durumlarını iyileştirmek için şiddete başvurabilirler.

Etnik Karşıtlık: Tarihsel Bir Bakış Açısı

Günümüzdeki etnik ilişkiler ve etnik karşıtlıkları bütün boyutlarıyla çözümleyebilmek için, tarihsel bir bakış açısı benimsemek zorundayız. Bugünkü ayrılıkları, Batı sömürgeciliğindeki genişlemenin dünyanın geri kalanını etkisi altına aldığına özel bir önem vermeden anlamak olanaksızdır.

On beşinci yüzyıldan başlayarak, Avrupalılar daha önce keşfedilmemiş denizler ve topraklara doğru, keşif ve ticaret amacıyla oldupu kadar yerli halkları egemenlikleri altına almak ve boyun eğdirmek için de, açıldılar. Avrupalılar, bu yeni bölgelere yerleşmek amacıyla Avrupa’dan milyonlarca kişiyi getirdiler. Bunun yanında köle ticareti yoluyla da, Afrika’dan Amerikalılara çok sayıda insan getirdiler. Geçmiş 350 yıl civarında ortaya çıkan olağanüstü nüfus hareketleri şöyledir:

- Avrupa’dan Kuzey Amerika’ya. On yedinci yüzyıldan günümüze kadar Avrupa’dan, 45 milyon kadar kişi bugün ABD ile Kanada olan yerlere göç ettiler. Kuzey Amerika’da bugün yaşayan yaklaşık 150 milyon kişi, kendi köklerini bu göçte bulabilir.

- Avrupa'dan Orta ve Güney Amerika'ya. Avrupa'dan, özellikle İspanya, Portekiz ve İtalya'dan yaklaşık 20 milyon kişi, Orta ve Güney Amerika'ya göç ettiler. Bugün bu bölgelerde yaşayan yaklaşık 50 milyon kişi, Avrupa kökenlidir.
- Avrupa'dan Afrika ve Avustralya'ya. Bu kıtalarda yaşayan yaklaşık 17 milyon kişi, Avrupa kökenlidir. Afrika'da, çoğunluk, esas olarak İngilizler ve Hollandalılar tarafından sömürgeleştirilmiş olan Güney Afrika'ya göç etmiştir.
- Afrika'dan Amerikalara. On altıncı yüzyıldan başlayarak, yaklaşık 15 milyon siyah, kendi istekleri dışında Kuzey ve Güney Amerika kıtalarına taşındılar. Bunların neredeyse 1 milyonu, on altıncı yüzyılda, 1,3 milyonu on yedinci yüzyılda, 6 milyonu on sekizinci yüzyılda ve 2 milyonu da on dokuzuncu yüzyılda buralara vardı. Siyah Afrikalılar Amerikalara, köle aileler olarak hizmet vermek üzere, zincire vurularak getirildiler; bu süreç sırasında bir bütün olarak topluluklar vahşice yok edildiler.

Bu nüfus akımları, ABD, Kanada, Orta ve Güney Amerika ülkeleri, Güney Afrika ve Avustralya ile Yeni Zelanda'nın bugünkü etnik bileşiminin temelini oluşturmuştur. Bu toplumların hepsinde, yerli nüfus Avrupa egemenliğine boyun eğdirilmiştir ve bugün, Kuzey Amerika ile Avustralya'da küçük etnik azınlıklar haline gelmişlerdir. Avrupalıların kendileri de değişik kökenlerden geldikleri için, bu yeni yurtlarında da sayısız etnik ayrılığı yerleştirmişlerdir. Sömürge çağının en üst düzeyinde, on dokuzuncu yüzyıl ile yirminci yüzyılın başlarında, Avrupalılar öteki pek çok bölgedeki yerli nüfusu da egemenlikleri altına almışlardır:: Hinfistan, Burma, Malezya ve Orta Doğu'nun kimi bölgeleri.

Avrupa'nın yayılma döneminin büyük bölümünden ırkmerkezci tutumlar, kendilerinin dünyanın geri kalanına uygarlık götürme görevlerinin olduğuna inanan sömürgeciler arasında çok yaygındı. Daha liberal Avrupalılar bile, kendilerini karşılaştıkları yerli halktan daha üstün görüyordu. Avrupalılar kendi bakış açılarının dikkate alınmasını sağlayacak güce sahip olduklarından, yerli halkın büyük bölümünün sömürgeciler hakkında tam da aynı şeyi düşünüyor olmalarının hiçbir önemi yoktu. Sömürgeciliğin ilk dönemleri, ırkçılığın yükselişi ile çakışmaktadır; o günden bu zamana kadar da eski ırk ayrılıkları ile çatışmaları, bir bütün olarak etnik çatışmalarda öncelikli yer tutmaktadır. Özellikle, beyazları siyahlardan ayrı tutan ırkçı görüşler, Avrupalı tutumunda merkezi bir yer tutmaktadır.